

I think that we need to seriously enhance the Foreign Ministry's human resources potential [Kuchma 27.06.2003].

Висновки. При перекладі політичного тексту може бути втрачена ідеологічна конотація вихідного тексту і виникнути нова ідеологічна конотація, пов'язана з приймаючою культурою. Перекладацькі втрати ідеологічних конотацій пов'язані з інтертекстуальністю, мають структурний, семантичний та культурний характер і вимагають окремого вивчення в рамках дискурс-аналізу. Потрібно враховувати позначений в роботах Л.Венуті складний перекладацький феномен, а саме появу в тексті перекладу одиниць та форм, які були відсутні в оригіналі. Такі зміни можуть призвести до наступних зсувів:

- актуалізація іншого конотативного потенціалу,
- виникнення нових інтертекстуальних зв'язків та утворення нової семантичної сітки, яка змінює інтерпретацію тексту.
- утворення нового, доместикуючого вектору інтерпретації відповідно до цінностей приймаючої культури.

У подальших наукових розвідках доцільно розглянути особливості перекладу інших одиниць, які є ідеологічними маркерами, наприклад політичних неологізмів.

Література

- Гаврилова М. В. Когнитивные и риторические основы президентской речи (на материале выступлений В.В. Путина и Б.Н. Ельцина) / М. В. Гаврилова. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2004. – 296 с. Галь Н. Слово живое и мертвое: от “Маленького принца” до “Корабля дураков” / Н. Галь. – 5-е изд., доп. – М.: Междунар.отношения, 2001. – 368 с. Гусейнов Г. Ч. Советские идеологемы в русском дискурсе 1990-х / Г. Ч. Гусейнов. – М.: Три квадрата, 2003. – 272 с. Купина Н.А. Советский конформизм в зеркале языка / Н.А. Купина // Политическая лингвистика. – Вып. 2 (40). – М., 2012. – С. 27–32. Санистебан Л. С. Основы политической науки / Л. С. Санистебан, перевод с исп. В. Л. Заболотного. – М.: МП “Владан”, 1992. – 122 с. Серю П. Русский язык и анализ советского политического дискурса: анализ номинализаций / П. Серю // Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса. – М.: Прогресс, 1999. – С. 337 – 383. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М.: ИТДГК “Гиозис”, 2004. – 324 с. Berman A. Translation and the Trials of the Foreign / A. Berman // The Translation Studies Reader / Ed. by L.Venuti. – London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2000. – P. 284–298. Dijk Teun A. van. [Discourse analysis as ideology analysis](#) / Teun A. van Dijk // [Language and Peace](#) / Ed.: C. Schäffner, A. Wenden. – Aldershot: Dartmouth Publishin, 1995. – P. 17–33. Newmark Peter. The Translation of Authoritative Statements: a Discussion / Peter Newmark // Meta. – 1982. – Vol.27, № 4 – P. 375–391. Venuti Lawrence. Strategies of translation/ Lawrence Venuti // Routledge encyclopedia of translation studies / Ed. by M. Baker. – London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 1998. – P. 240–244. Venuti Lawrence. The difference that translation makes: the translator's unconscious / Lawrence Venuti // Translation studies: Perspectives on an Emerging Discipline / Ed.by Riccardi Alesandra. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – P. 214–241. Venuti Lawrence. Local Contingencies: Translation and National Identities/ Lawrence Venuti // Nation, Language and the Ethics of Translation / Ed. by S. Bermann and M.Wood. – Princeton : Princeton University Press, 2005. – P. 177–203.

УДК 811.111-26

КОВТУН О. В.

(Національний авіаційний університет)

ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ДЖЕРЕЛО ФРАЗЕОГРАФІЇ

У статті визначається потенціал художнього перекладу як джерела фразеографії. Проаналізовано основні способи відтворення фразеологічних одиниць новітньої англомовної художньої літератури українською мовою. Визначено причини креативного підходу до перекладу іншомовних фразеологічних одиниць у художньому перекладі.

Ключові слова: художній переклад, фразеологічна одиниця, способи перекладу, причини, креативний підхід, фразеографія.

Ковтун Е. В. Художественный перевод как источник фразеологии. В статье определяется потенциал художественного перевода как источника фразеологии. Проанализированы основные способы воспроизведения фразеологических единиц новейшей англоязычной художественной литературы на украинском языке. Определены причины креативного подхода к переводу иноязычных фразеологических единиц в художественном переводе.

Ключевые слова: художественный перевод, фразеологическая единица, способы перевода, причины, креативный подход, фразеология.

Kovtun O. V. Literary translation as a source for phraseography. The article determines the potential of literary translation as a source for phraseography. Main ways of rendering idioms and phrases of newer English imaginative literature into

Ukrainian are analyzed. Causes stipulating creative approach to the translation of foreign-language idioms and phrases in literary translation are determined.

Keywords: literary translation, idioms and phrases, ways of rendering, causes, creative approach, phraseography.

Системне вивчення фразеологічної одиниці як мовознавчої і перекладознавчої категорії здійснюється вже понад століття. Перші праці, завдяки яким у науку було введено саме поняття фразеологія, належать Ш. Баллі. У подальшому різноманітні аспекти природи фразеологічних одиниць порушувалися лінгвістами багатьох країн світу, однак першість у розробці теоретичних і практичних питань фразеології різних мов належить ученим, що працювали на теренах радянського і пострадянського простору. У цьому зв'язку необхідно насамперед відзначити праці Є. Поліванова, В. Виноградова, О. Куніна, які сприяли виокремленню фразеології в окрему лінгвістичну науку. Фразеологічні одиниці досліджувалися науковцями в найрізноманітніших виявах. Зокрема у працях М. Алефіренко, Н. Амосової, І. Арнольд, Я. Баран, В. Жукова, М. Копиленка, З. Попової, В. Телії, І. Чернишової, М. Шанського розглянуто загальні засади фразеології; у дослідженнях В. Архангельського, Я. Баран, В. Жукова, О. Куніна, М. Тагієва порушено питання визначення обсягів фразеології; різноманітні класифікації фразеологічних одиниць знаходимо в роботах Є. Арсентьевої, В. Архангельського, В. Жукова, О. Куніна, О. Смирницького, М. Шанського; функціонування фразеологічних зворотів у художньому тексті було предметом уваги І. Арнольд, О. Куніна, Б. Ларіна, Л. Сміта та ін.

Особливі аспекти вивчення фразеологічних одиниць пов'язані з закономірностями і правилами їх перекладу іншими мовами (Л. Бархударов, С. Влахов, Ю. Гольцекер, А. Гудманян, Р. Зорівчак, В. Комісаров, В. Коптілов, В. Крупнов, О. Кунін, Я. Рецкер, В. Россельс, А. Федоров, С. Флорін). Науковці відзначають особливу роль фразеографії у вивченні фразеології англійської мови, а також у роботі перекладача (З. Павлова, Г. Помігуев, Л. Ступін та ін.). Накопичений на сьогодні як одномовний, так і двомовний фразеографічний фонд [див. : Баранцев 2005; Кунин 2005; Фразеологічний словник 1993; Concise Dictionary 1982; Longman Dictionary 1999; Oxford Dictionary 2002 та ін.], який у межах цієї роботи розглядаємо насамперед як робоче джерело інформації в діяльності перекладача, значно полегшує процес перекладу фразеологічних одиниць. Здебільшого зміст таких одиниць достатньо точно передається словниковими варіантами, хоча з погляду образності переклади не завжди бувають влучними. Відтак, перекладачеві доводиться критично оцінювати рішення чи «підказки», що пропонуються в словниках, а інколи видозмінювати їх.

Мета дослідження полягає у вивченні потенційних можливостей художнього перекладу як джерела поповнення двомовних (англо-українських) фразеографічних фондів. **Завдання** дослідження полягають у визначенні способів відтворення ресурсами цільової мови в художньому перекладі семантико-стилістичних функцій фразеологічних одиниць оригіналу; детермінації причин креативного підходу до перекладу іншомовних фразеологічних одиниць у художньому перекладі. **Об'єктом** дослідження є фразеологічні одиниці у сучасних англійських художніх текстах (Д. Брауна, С. Кінга, Дж. К. Ролінг) та їх українські відповідники. **Предметом** дослідження є способи відтворення в українських перекладах фразеологізмів сучасної англійської художньої літератури як потенційні джерела поповнення двомовних (англо-українських) фразеографічних фондів.

У межах започаткованого дослідження відбір фразеологізмів та їх відмежування від мовних утворень нефразеологічного характеру здійснюємо відповідно до концепції Л. Скрипник, яка визначає фразеологічну одиницю (ФО) як «лексико-граматичну єдність двох чи більше нарізнооформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові автоматично» [Скрипник 1973, с. 11]. Фразеологізм починається там, де закінчується семантична реалізація його компонентів, які є складовими частинами ФО, часто позбавленими основних прикмет слова [Жуков 1978, с. 6].

Труднощі, що постають перед перекладачем ФО, є величезними: йому необхідно

зрозуміти фразеологізм і передати його смисл, відтворити образність, знайти, де це можливо, аналогічний мовленнєвий зворот українською чи, зрештою, самому сконструювати такий, дотримуючись своєрідності й експресивності фразеологічної одиниці, яка підлягає перекладу. Для цього, зауважує В. Крупнов, необхідні глибокі знання не тільки мов, але й знання історії, міфології, біблеїзмів, художньої літератури, політичного життя, звичаїв країни мови, з якої здійснюється переклад. Перекладачу-початківцю важко відразу набути всі ці знання, тому на початку він повинен оволодіти специфікою ідіом, розібратися в тих основних «пастках», які підстерігають його при перекладі фразеології, засвоїти основні прийоми перекладу фразеології, знати, в яких словниках шукати фразеологізми [Крупнов 1976, с. 118]. Переклад образної фразеології являє труднощі ще й тому, що нерідко існує небезпека прийняти ФО за вільне словосполучення чи, виходячи з характеру образу, неправильно розтлумачити його значення.

О. Кунін виокремлює такі способи перекладу фразеологізмів: фразеологічні еквіваленти, калькування або дослівний переклад, «обертональний переклад», вибіркові еквіваленти, переклад безеквівалентної фразеології [Кунін 1964, с. 4-23]. Саме ці способи здебільшого застосовуються перекладачами для відтворення українською мовою фразеологізмів з новітньої англійської літератури. Розглянемо їх.

Фразеологічні еквіваленти. Фразеологічні еквіваленти можуть бути двох типів: 1) постійний рівнозначний відповідник, що є єдино можливий перекладом і не залежить від контексту; 2) один із кількох можливих варіантів.

Перший із зазначених різновидів перекладу названо Я. Рецкером «еквівалентом» у статті, в якій було започатковано аналіз питання про закономірні відповідники при перекладі рідною мовою [див. : Рецкер 1950]. О. Кунін, розмірковуючи над тим, що будь-який рівнозначний відповідник є еквівалентом, уточнює це поняття, пропонуючи називати його «моноеквівалентом» [Кунін 1964, с. 4]. Такі відповідники можуть виникати в результаті дослівного перекладу англійських фразеологізмів. Наведемо приклади:

to cast a shadow over (one, something) – кинути тінь на (когось, щось) [Баранцев 2005, с. 196]

The media always gravitated toward scandal, and Opus Dei, like most large organizations, had within its membership a few misguided souls who cast a shadow over the entire group [Brown 2006]. – Засоби масової інформації завжди тяжіли до скандалів, а в «Опус Деї», як і в більшості великих організацій, теж було кілька заблудих душ, що кидали тінь на все братство [Браун 2006].

to catch one's attention – привернути чийсь увагу [Баранцев 2005, с. 204]

That particular sketch has always been my favorite Da Vinci work. Tonight he used it to catch my attention [Brown 2006]. – Цей рисунок був моїм улюбленим твором да Вінчі. Він і скористався ним, аби привернути мою увагу [Браун 2006].

Як зазначалося, можлива наявність в українській мові двох чи більше еквівалентів англійської фразеологічної одиниці, з яких для перекладу певного тексту добирається найкращий або будь-який, якщо вони обидва чи всі рівноцінні. Такі еквіваленти одержали назву «вибіркових». Використання вибіркових еквівалентів дає можливість перекладачеві не тільки дібрати оптимальний варіант, але й урізноманітнити переклад одного й того самого фразеологізму, що неодноразово застосовується автором в межах одного й того самого твору. Проаналізуємо на прикладах:

back and forth – туди й сюди, взад і вперед, в різні боки [Баранцев 2005, с. 58]

Inside the bag, swinging back and forth, was a small round object [King 2006]. – У пакеті з боку на бік перекочувався невеликий округлий предмет [Кінг 2006, с. 13].

The woman was taller and had to outweigh the girl by at least forty pounds, but the girl shook her hard enough to make the woman's head flop back and forth and send more blood flying [King 2006]. – Жінка була вищою і напевно, важила принаймні на сорок фунтів більше, ніж дівчина, але фея трусила її з такою силою, що голова жінки бовталася вперед і назад, розбризкуючи кров на усі боки [Кінг 2006, с. 19-20].

slip through one's fingers – проскочити між пальцями, стати недосяжним [Баранцев 2005, с. 870]

Outside the window, the glass pyramid shone, its reflection rippling in the windswept pools. They slipped through my fingers. He told himself to relax [Brown 2006]. – *За вікном виблискувала скляна піраміда, вогні відбивалися у збуреній вітром воді фонтанів. Вони прослизнули крізь пальці. Він наказав собі заспокоїтися* [Браун 2006].

The Templars' potent treasure trove of documents, which had apparently been their source of power, was Clement's true objective, but it slipped through his fingers [Brown 2006]. – *Справжньою метою папи було, звісно ж, завладати цінними документами, які давали тампліерам необмежену владу, але він ніймав облизня* [Браун 2006].

Окрім зазначеного поділу традиційним є поділ еквівалентів на повні й часткові.

Повні еквіваленти – це українські еквіваленти, які здебільшого є моноеквівалентами англійських фразеологізмів, збігаються з ними за значенням, лексичним складом, образністю, стилістичною спрямованістю і граматичною структурою [Кунин 1964, с. 4]. Кількість таких фразеологізмів є невеликою; до цієї групи належать фразеологізми інтернаціонального характеру, засновані на міфології, біблійних легендах та історичних фактах. Кількість повних еквівалентів і в досліджуваному нами матеріалі була незначною. З-поміж них:

the breath of life – ковток життя, щось, необхідне як повітря, життєва необхідність (етимол. бібл.) [Баранцев 2005, с. 160]

The first gulp of icy lake water felt like the breath of life [Rowling 2000]. – *Перший ковток крижаної озерної води був наче ковток життя* [Ролінг 2002, с. 450]

for heavens sake – заради усього святого [Баранцев 2005, с. 352]

'For heaven's sake!' screamed Mrs Weasley [Rowling 2003]. – *Заради всього святого! – заверещала місис Візлі* [Ролінг 2010, с. 83].

З-поміж фразеологізмів інших типів, які перекладаються повним еквівалентом, було відзначено:

а) порівняння:

pale as death – блідий як смерть [Баранцев 2005, с. 746]

Black gave a shudder, rolled over, and lay motionless on the ground, pale as death [Rowling 2005]. – *Блек здригнувся, перевернувся на спину і завмер на землі, блідий як смерть* [Ролінг 2011, с. 336].

worse than death – гірше смерті [Баранцев 2005, с. 1028]

'There is nothing worse than death, Dumbledore!' snarled Voldemort [Rowling 2003]. – *Немає нічого гіршого за смерть, Дамблдор! – огризнувся Волдеморт* [Ролінг 2010, с. 761].

б) дієслівні словосполучення

give one's word – давати слово, давати обіцянку, ручатися словом [Баранцев 2005, с. 401]

Harry Potter will have them, sir, if he gives Dobby his word that he will not return to Hogwarts [Rowling 2001]. – *Паничу, Гаррі Поттер отримає їх, якщо пообіцяє Доби не повертатися до Гогсворту* [Ролінг 2007, с. 23].

hold one's breath – затамувати подих, затримати дихання [Баранцев 2005, с. 500]

Holding his breath, he stepped into the lift, feeling the familiar tingle of adrenaline as the doors slid shut [Brown 2006]. – *Затамувавши подих, він ступив до ліфта і, щойно зачинилися двері, відчув знайомий приплив адреналіну* [Браун 2006].

Часткові еквіваленти. Частковий еквівалент не означає якоїсь неповноти в передачі значення, а лише містить лексичні, граматичні або лексико-граматичні відхилення за наявності однакового значення однієї й тієї самої стилістичної спрямованості. Відтак, частковий еквівалент за ступенем адекватності перекладу рівноцінний повному еквіваленту.

а) **Часткові лексичні еквіваленти.** Часткові лексичні еквіваленти підрозділяють на дві групи. Першу групу складають українські еквіваленти англійських фразеологічних одиниць, що збігаються за значенням, стилістичною спрямованістю і близькі за образністю

(граматична структура може як збігатися, так і не збігатися), але дещо різняться лексичним складом. Наведемо приклади з досліджуваного матеріалу:

cast doubts upon – піддавати щось сумніву [Баранцев 2005, с. 199]

Alarming evidence has recently come to light about Harry Potter's strange behavior, which casts doubts upon his suitability to compete in a demanding competition like the Triwizard Tournament [Rowling 2001]. – Нещодавно з'явилися **тривожні свідчення** про дивну поведінку Гіпрі Поттера. Ці свідчення викликають сумніви щодо його спроможності брати участь у таких відповідальних заходах, як Тричаклунський турнір [Ролінг 2002, с. 557].

keep pace – не відставати, йти в ногу, поспівати за [Баранцев 2005, с. 572]

He started back that way at a speed-walk, and the short man kept pace [King 2006]. – Він спринтерською ходю попрямував до портфеля, коротун **не відставав** [Кінг 2006, с. 25].

До другої групи часткових лексичних еквівалентів належать українські еквіваленти англійських фразеологізмів, що збігаються з ними за значенням, стилістичною спрямованістю, але розрізняються образністю (граматична структура може як збігатися, так і не збігатися). Переважна більшість образних фразеологічних одиниць належить до цієї групи. Наведемо приклади з досліджуваних літературних джерел:

kick the bucket – померти, дуба врізати [Баранцев 2005, с. 575]

And Harry's still with us because he's not stupid enough to see one and think, right, well, I'd better kick the bucket then! [Rowling 2001]. – А Гіпрі й досі з нами, бо він не такий дурний, щоб, побачивши пса, подумати: «Мені гаплик!», і **померти** [Ролінг 2011, с. 102].

б) *Часткові граматичні еквіваленти.* До цієї групи належать українські еквіваленти англійських фразеологізмів, що збігаються з ними за значенням, стилістичною спрямованістю й образністю, але розрізняються числом іменника або порядком слів, наприклад:

muddy the waters – каламутити воду [Баранцев 2005, с. 682]

Hermione, can't you see that he's just trying to muddy the waters [Rowling 2007]. – Герміона, припини, невже ти не бачиш, що він просто **каламутить воду** [Роулінг 2007, с. 98].

Переклад стійких сполучень слів за допомогою повних чи неповних еквівалентів, який за О. Куніним можна назвати фразеологічним перекладом, не являє значних труднощів і за своєю природою не є творчим перекладом.

Калькування або дослівний переклад фразеологізмів за наявності повного чи часткового еквівалента. Стійкі сполучення слів інколи доводиться перекладати дослівно, незважаючи на наявність повного чи часткового еквівалента. Дослівний переклад актуальний, коли образ, що міститься у фразеологізмі, є важливим для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не дає достатнього ефекту. Дослівний переклад часто застосовують за наявності розширеної метафори, фразеологічних синонімів, гри слів і каламбурів. Наведемо приклади.

as white as a ghost – блідий як полотно [Баранцев 2005, с. 1006]

You are as white as a ghost, the inmates ridiculed as the guards marched him in, naked and cold [Brown 2006]. – «**Та ти блідий, наче привид**», - реготали в'язні, коли охоронці вели його коридорами, голого й замерзлого [Браун 2006].

tip the scales – стати, бути, виявитися вирішальним фактором, мати вирішальне значення [Баранцев 2005, с. 954]

... powerful men in the early Christian church 'conned' the world by propagating lies that devalued the female and tipped the scales in favor of the masculine [Brown 2006]. – ... впливові особи в Християнській Церкві в ранню пору її існування ввели світ в оману. Вони поширили брехню, що зневажила жінку і **схилила шальки терезів** на бік чоловіка [Браун 2006].

«Обертональні» переклади. «Обертональний» переклад – це своєрідний оказіональний еквівалент, що застосовується для перекладу фразеологічної одиниці тільки в певному контексті [Кунін 1964, с. 11]. Тому «обертональний» переклад подається в перекладі цитати, а не фразеологізму. Варто враховувати, що оказіональність еквівалента визначається

винятково особливості контексту і що в іншому контексті аналогічний переклад може і не бути «обертональним», а повним чи частковим еквівалентом. Пошук «обертонального» перекладу, на відміну від використання готового еквівалента – творчий процес.

dot the 'i's and cross the 't's – говорити ясно, прямо, без натяків, ставити всі крапки над «i» [Баранцев 2005, с. 284]

Harry threw his new homework diary at him; it hit the wall opposite and fell to the floor where it said happily: 'If you've dotted the 'i's and crossed the 't's then you may do whatever you please!' [Rowling 2005]. – Гаррі кинув у нього новим щоденником. Той влучив у стіну, впав на підлогу й радісно прорік: «**Хто рано встає, тому Бог дає!**» [Роулінг 2011, с. 472].

У цьому прикладі перекладач вдається до «обертонального» перекладу для того, щоб зберегти риму, яка є в тексті оригіналу [ti:z] – [pli:z], і пропонує «встає – дає» в українському варіанті.

Фразеологічні способи перекладу застосовують, передусім, при відтворенні семантико-стилістичних функцій усталених англійських мовних зворотів, своєрідних мовних реалій, яким відповідають в українській мові також певні фразеологічні одиниці однакових семантико-стилістичних функцій та узусу. Існування таких міжмовних еквівалентів зумовлене тим, що позамовна дійсність часто однакова і людське мислення здійснюється відповідно до певних закономірностей.

Переклад безеквівалентної фразеології. Значна кількість англійських фразеологічних одиниць не має еквівалентів в українській мові. Це насамперед стосується фразеологізмів, що позначають неіснуючі у нас реалії. Для перекладу таких фразеологізмів використовуються калькування та описовий переклад.

Калькування дає можливість донести до українського читача живий образ англійського фразеологізму, що є неможливим при використанні вільного необразного словосполучення, яке є українським позначенням англійського фразеологізму.

grandfather clock – годинник у високому дерев'яному футлярі [Баранцев 2005, с. 436]

Mrs. Weasley glanced at the grandfather clock in the corner [Rowling 2000]. – *Місіс Візлі глянула на дідівський годинник у кутку* [Ролінг 2002, с. 142].

Окрім калькування застосовується **описовий переклад**, тобто переклад фразеологізму за допомогою вільного сполучення слів. До описового перекладу висуваються такі вимоги: а) переклад не повинен точно відбивати основний зміст позначеного неологізмом поняття; б) опис не повинен бути надто докладним; в) синтаксична структура словосполучень не повинна бути надто складною. Описовий переклад для передачі образних виразів застосовується в словниках рідко, оскільки такий вимушений переклад поступається оригіналу за яскравістю, хоча й точно передає його значення.

around the clock – що відбувається 12 або 24 години, з ранку до вечора, цілу добу [Баранцев 2005, с. 36]

... the product of industrial, coal-filter dehumidifiers that ran around the clock [Brown 2006]. – *То був продукт роботи спеціальних осушувачів повітря з вугільними фільтрами, що працювали 24 години* [Браун 2006].

Таким чином, основними способами перекладу англійських фразеологічних одиниць українською мовою є повний еквівалент, частковий еквівалент (лексичний і граматичний), калькування за наявності повного або часткового еквівалента, «обертональний» переклад, калькування або дослівний переклад, описовий переклад.

Аналіз матеріалу дослідження дозволив дійти висновку, що при перекладі англійського художнього тексту українською мовою перекладачами далеко не завжди використовуються еквіваленти ФО, що пропонуються в «Англо-українському фразеологічному словнику», укладеному К. Баранцевим, хоча словник пропонує багатий лінгвістичний матеріал. Відбувається це внаслідок того, що «завданням перекладу є не копіювання елементів і структур оригіналу, а схоплення їхніх функцій і відтворення їх засобами рідної мови» [Зорівчак 1983, с. 17]. Отже, при перекладі враховується не тільки смислова точність, а й стилістична та емоційна відповідність дібраних перекладачем засобів оригіналові. Для творів

художньої літератури спільною домінантною функцією є художньо-естетична функція мовлення. Головна мета будь-якого твору красного письменства не лише в тому, щоб передати певні факти, а й у тому, щоб справити естетичне враження, оскільки експресивна адекватність – вирішальний момент при виборі слова в перекладі.

У результаті аналізу матеріалу було помічено дві основні групи відхилень від зафіксованих у двомовному словнику еквівалентів англійських фразеологічних одиниць. Першу групу становлять авторські переклади, які значно не відрізняються від тих, що пропонуються у вказаному довідковому виданні, однак містять певні семантичні чи стилістичні відмінності. Такі авторські варіанти перекладу синонімічні до словникових варіантів. Наведемо приклади.

Never mind – дарма, нічого, не хвилюйтеся, не звертайте уваги, однаково, байдуже [Баранцев 2005, с. 691]

I don't know. Couple of car wrecks. People hurt. Never mind. Help me, man [King 2006]. – *Не знаю. Дві машини розбилися. Людські жертви. Не звжай. Краще допоможи мені* [Кінг 2006, с. 21].

to catch one's breath – переводити дух, дихання, віддихатися [Баранцев 2005, с. 204]

Sophie stood before him now, still catching her breath after doubling back to the rest room [Brown 2006]. – *І от Софі стоїть перед ним, усе ще відхекуючись, бо їй, очевидно, довелося бігти довгим коридором назад до вбиралень* [Браун 2006].

Ціла низка прикладів авторських перекладів, які ми умовно виділили в другу групу, пов'язана не з незначними трансформаціями синонімічного характеру, а викликана відсутністю такого словникового варіанту відтворення фразеологізму, який задовольняв би потреби перекладу.

Насамперед необхідність оригінального авторського перекладу фразеологічної одиниці може бути пов'язана з недостатньою образністю словникового еквівалента, оскільки «при перекладі фразеології необхідно насамперед спрямовуватись на передачі образної, а не мовної структури фразеологізму» [Крупнов 1976, с. 128]. Наприклад.

change of heart – зміна своїх намірів, планів [Баранцев 2005, с. 208]

There can be no change of heart once you have become a champion [Rowling 2000]. – *Коли вас обрано чемпіоном, ви вже не маєте права відступати* [Ролінг 2002, с. 234].

do oneself justice – бути на висоті становища [Баранцев 2005, с. 282]

And in the meantime, I'm afraid, we shall be working harder than ever to ensure that you all do yourselves justice! [Rowling 2003]. – *А тим часом нам доведеться працювати ще ретельніше, щоб потім ви не кусали собі лікті на іспитax!* [Ролінг 2010, с. 244].

stay put – не зрушити з місця, залишатися у попередньому положенні, нерухолим [Баранцев 2005, с. 889]

You'd think they'd have learned by now just to stay put [Rowling 2001]. – *А могли б уже скумекати, що саме тоді їм не варто і вистромляти носа* [Ролінг 2007, с. 42].

Ціла низка українських відповідників англійських фразеологізмів передає надто загальне значення і потребує уточнення залежно від контексту чи ситуації. Наведемо приклади.

under one's breath – тихо, пошепки [Баранцев 2005, с. 977]

Harry, Ron, and Hermione slipped and slid across the entrance hall and through the double doors on the right, Ron muttering furiously under his breath as he pushed his sopping hair off his face [Rowling 2000]. – *Прослизаючи і ковзаючи, Гаррі, Рон і Герміона рушили через вестибюль до подвійних дверей праворуч. Рон розлючено бурмотів собі щось під ніс, відкидаючи з лоба мокре волосся* [Ролінг 2002, с. 143].

take one's time – діяти спокійно, не поспішати, вичікувати, затримуватися, зволікати, баритися [Баранцев 2005, с. 920]

Fache grumbled, "Taking his time, I see." [Brown 2006]. – *Тягне час, - пробурчав капітан* [Браун 2006].

to vanish into thin air – зникнути безслідно [Баранцев 2005, с. 985]

He vanished into thin air and then dropped like a boulder from behind it, his broomstick broken into pieces [Rowling 2007]. – *Він зник з очей, а тоді каменем полетів униз разом з уламками розтрощеної мітли* [Ролінг 2007, с. 51].

Подекуди використання зафіксованого у словнику варіанта не забезпечує виконання адекватних семантико-стилістичних функцій. Підтвердимо прикладами.

keep a straight face – зберігати байдужий, спокійний вигляд, утримуватися від сміху [Баранцев 2005, с. 567]

“His finest hour,” said Fred, unable to keep a straight face [Rowling 2003]. – *То була його зоряна година, - ледь не пурхнув зі сміху Фред* [Ролінг 2010, с. 223].

Never mind – дарма, нічого, не хвилюйтеся, не звертайте уваги, однаково, байдуже [Баранцев 2005, с. 691]

Off being brilliant at Hogwarts, and never mind what was going on in his own house [Rowling 2007]! – *Сяв у Гогвортсі і чхати хомів на те, що діється у нього вдома* [Ролінг 2007, с. 134]!

drink something down in one – випити залпом [Баранцев 2005, с. 270].

He uncorked it and drank it straight down in one [Rowling 2007]. – *Той розкрутив кришечку й видудлив брендів одним духом* [Ролінг 2007, с. 61].

Як відомо, мова – явище динамічне, живе, що перебуває в постійному розвитку. Такі самі процеси характерні й для фразеології, що з плином часу також зазнає певних кількісних і якісних змін, у ній з'являються нові та зникають застарілі фразеологічні одиниці. Це, у свою чергу, означає, що кожен словник потребує регулярного виправлення і доповнення. У досліджуваному матеріалі зафіксовано цілу низку ФО, які відсутні в «Англо-українському фразеологічному словнику», проте наявні в англо-англійських. Наведемо приклади.

be a waste of space – if you say that someone is a waste of space, you mean that they do not do anything useful and you do not like them [Idioms]

They think I'm a waste of space, actually, but I'm used to -" [Rowling 2007]. – *Вони, власне, вважають, що я – порожнє місце, але я вже звик...* [Ролінг 2007, с. 37].

to mess around – to waste time, to do something ineffectually [Idioms]

“Enough messing around!” snarled Moody [Rowling 2007]. – *Не клей дурня! – гаркнув Муді* [Ролінг 2007, с. 48].

be in the thick of something – to be very involved at the busiest or most active stage of a situation or activity [Idioms]

She was, after all, a member of the Order and, as far as Harry knew, was likely to want to be in the thick of the action [Rowling 2007]. – *Вона ж була членом Ордену і, наскільки знав її Гаррі, воліла б бути у вирі подій* [Ролінг 2007, с. 181].

Висновки. Перекладацька діяльність – це постійний процес творення, що не замикається на готових стереотипах, хоча й включає їх у себе як один із елементів. Переклад фразеологізмів повинен урахувати характер тексту, що перекладається, конкретну ситуацію, мовне наповнення фразеологічної одиниці, її комунікативні цілі тощо. У цьому зв'язку перекладачеві доводиться пропонувати власні варіанти відтворення іншомовного фразеологічного виразу, які не зафіксовані в словниках. З-поміж причин, які стимулюють креативний підхід до перекладу іншомовних фразеологічних одиниць і, тим самим, роблять художній переклад джерелом фразеографії доцільно виокремити: недостатню образність словникового еквівалента; необхідність уточнення контекстуального чи ситуативного значення словникового варіанту; неадекватність семантико-стилістичних функцій словникового еквівалента; відсутність фіксації фразеологічної одиниці у двомовних (англо-українських) фразеологічних словниках.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні проблеми на більш масивному матеріалі та розробці пропозицій для вдосконалення англо-українських фразеологічних словників.

Література

- Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник / Укл. К.Т. Баранцев. – 2-ге вид. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2005. – 1056 с. Браун Д. Код да Вінчі : роман / Ден Браун; пер. А. Кам'янець. – Х.: Книжковий клуб, 2006. – 478 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://e-bookua.org.ua/detektiv/181-braun-d-kod-da-vnch.html>. Жуков В.П. Семантика фразеологічних оборотів / В.П. Жуков. – М.: Просвещение, 1978. – 160 с. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р.П. Зорівчак. – Львів: Вища школа, 1983. – 175 с. Крупнов В.И. В творческой лаборатории переводчика: Очерки по профессиональному переводу / В.И. Крупнов. – М.: Международные отношения, 1976. – 192 с. Кінг С. Зона покриття : роман / Стивен Кінг; пер. Олена Любенко. – Х.: Книжковий клуб, 2006. – 429 с. Кунин А.В. Большой англо-русский фразеологический словарь: Около 20 000 фразеологических единиц / Под ред. А.В. Кунина. – 6-е изд. – М.: Живой язык, 2005. – 944 с. Кунин А.В. О переводе английских фразеологизмов в англо-русском фразеологическом словаре / А.В. Кунин // Тетради переводчика. – 1964. – № 2. – С. 4–23. Рецкер Я.И. О закономерных соответствиях при переводе на родной язык / Я.И. Рецкер // Теория и методика учебного перевода. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1950. – С. 156-183. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і в'язень Азкабану / Дж. К. Ролінг; з англ. пер. В. Морозов. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 383 с. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і келих вогню / Дж. К. Ролінг; з англ. пер. В. Морозов. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 701 с. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса / Дж. К. Ролінг; з англ. пер. В. Морозов. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. – 815 с. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і смертельні реліквії / Дж. К. Ролінг; з англ. пер. В. Морозов. – К.: А-Ба-ба-га-ла-ма-га, 2007. – 638 с. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і тасмна кімната / Дж. К. Ролінг; з англ. пер. В. Морозов. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2007. – 345 с. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови / Л.Г. Скрипник. – К.: Наукова думка, 1973. – 280 с. Фразеологічний словник української мови / АН України Ін-т української мови; укл. В. М. Білоножка та ін. – К.: Наукова думка, 1993. – 980 с. Brown D. The Da Vinci Code / Dan Brown. – New York: Random House, 2006. – 456 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gramotey.com/?open_file=1269017940. Concise Dictionary of English idioms / Ed. by William Freeman. – London: Hodder and Stoughton, 1982. – 215 p. Idioms and phrases [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://idioms.thefreedictionary.com/>. King S. Cell / Stephen King. – USA: Macmillan Library Reference USA, Inc., 2006. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-reading.ws/bookreader.php/71002/King_-_Cell.html. Longman Dictionary of English Idioms, over 4 000 idioms. – Harlow (Essex) Longman, 1999. – 402 p. Oxford Dictionary of Current Idiomatic English (vol. I, II) by A.P.Cowie et al. – Oxford University Press, 2002. – 569 p. Rowling J. K. Harry Potter and the chamber of secrets / J. K. Rowling. – London: Bloomsberry, 2001. – 251 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.ws/book.php?book=71074>. Rowling J. K. Harry Potter and the Deathly Hallows / J. K. Rowling. – London: Bloomsbury Publishing Plc, 2007. – 608 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.ws/book.php?book=71075>. Rowling J. K. Harry Potter and the goblet of fire / J. K. Rowling. – London: Bloomsberry, 2000. – 636 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.ws/book.php?book=71076>. Rowling J. K. Harry Potter and the Order of the Phoenix / J. K. Rowling. – London: Bloomsberry, 2003. – 766 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.ws/book.php?book=71078>. Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J. K. Rowling. – London: Bloomsberry, 2005. – 317 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.ws/book.php?book=71353>

УДК 81'77=111

КРИШТАЛЬ С. М.*(Донецкий национальный университет)***НЕСОВПАДЕНИЕ ЖАНРОВО-СТИЛЕВЫХ НОРМ В РАЗНЫХ ЯЗЫКАХ
КАК ПЕРЕВОДЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА**

В статье изучается роль экспрессивности и метафоры как ее составляющего компонента в оформлении жанрово-стилевых норм в разноструктурных языках. Тексты, принадлежащие к одному и тому же жанру, характеризуются неодинаковой степенью метафоричности в разных языках, что является источником переводческих проблем. В статье рассматривается вопрос о целесообразности передачи метафоричности исходного текста в полном объеме, что имеет непосредственное отношение к проблеме сохранения коэффициента стилиевой нормы при переводе.

Ключевые слова: жанрово-стилевая дифференциация, экспрессивность, метафора, стилиевые границы, коэффициент стилиевой нормы.

Кришталь С.М. Розбіжність жанрово-стильових норм в різних мовах як перекладацька проблема. В статті вивчається роль експресивності та метафори як її складового компоненту в оформленні жанрово-стильових норм мов різних структур. Тексти, що належать до одного жанру, характеризуються неоднаковою мірою метафоричності в різних мовах, що є джерелом перекладацьких проблем. В статті розглядається питання про доцільність відтворення метафоричності вихідного тексту у повному обсязі, що має безпосередній зв'язок із проблемою збереження коефіцієнта стильової норми при перекладі.

Ключові слова: жанрово-стильова диференціація, експресивність, метафора, стильові границі, коефіцієнт стильової норми.

Krishtal S.M. Varying Genre-Style Norms in Different Languages as a Translation Problem. The article deals with the role of expressivity and metaphor as its constituent component in shaping of the genre-stylistic norms of the languages belonging to different structural types. Texts belonging to the same genre are different from the point of view of the number of metaphors used in them in different languages, which underlies certain translation problems. The article studies the advisability of preserving used the full range of the source text metaphors, which is inseparably connected with the problem of observing style requirements index in the process of translation.

Key words: genre-style differentiation, expressivity, metaphor, style boundaries, style requirements index.